

Куропаткіна А. А., студентка Навчально-наукового інституту
економіки і менеджменту,
Фесенко Г. Г., доктор філософських наук, професор
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна*

КУЛЬТУРНІ ОРІЄНТИРИ У ТРАНСФОРМАЦІЯХ УКРАЇНСЬКИХ МІСТ

У сучасних містах виявляються тенденції, як до формування універсальних мультикультурних урбанландшафтів, так і до національно-культурного утвердження. У культурному просторі міста завжди є місце для Іншого. Образ Іншого впливає на міські практики, його форми. Українські міста можна розглядати і як важливі «культурні арени», що формують і розкривають політику часу, де відбуваються значимі події, здатні змінювати й національне буття. Культурно-національна репрезентація міст, зі свого боку, висвітлює проблему ідентичності як символічного способу об'єднання з одними та дистанціювання з іншими.

Ідентичність як комплекс соціокультурних, соціально-економічних та політичних складових, відображає усвідомлене самовизначення соціального суб'єкта. Наприклад, можна артикулювати актуальну перспективу прочитання українських міст через європейську культурну спадщину. Європейська культура міст постає своєрідним «контактним» простором для трансферу цінностей, на яких зростає європейська цивілізація. Чеслав Мілош у своєму есе «Родинна Європа» звертає увагу на те, що єдність Європи – у її культурній спадщині, у реконструкціях того, що зберігається в індивідуальній й колективній пам'яті. Історія міст може розповісти про їх «інакшість», й одночасно показати свою нечужість іншим, зокрема, на рівні ставлення до людини, що ґрунтується ще на римському праві та ідеї християнства. Говорячи про особливості східноєвропейської ідентичності міст, Ч. Мілош заперечує їхню культурну «провінційність» та наголошує на особливій актуальності їх історичного досвіду для європейського культурного простору загалом. Їхня інакшість (зокрема, Львова) виявляється у різниці ступеня, а не якості європейської ідентичності (маючи на увазі європейську ідентичність у двох чинниках: появою місцевого самоврядування та університетів, де почалися вільні дебати). Символічне єднання містян обумовлено наявністю важливих для них смислових ансамблів, заданих культурною тенденцією.

Слідуючи розумінню Іншого Жаком Лаканом у сенсах символічного порядку речей, міста постають як символічні ландшафти, у яких своєрідно «розміщуються» національні смисли й виявляються ціннісні орієнтири суспільно-політичної консолідації [1]. Культурно-ландшафтний аналіз міст дозволяє здійснювати екстраполяцію національного на місцеві моделі інтеграції культурних традицій, норм та цінностей [2]. У такому випадку громадсько-політичний, соціокультурний потенціал ідентифікується як той, що сприяє (або

не сприяє) інтеграції міста у загальнонаціональний простір. Микола Рябчук звертається до специфіки української політичної ідентичності, що супроводжується «розколотістю українського соціуму», існуванням стійкої суспільної амбівалентності («двох Україн») [3]. Міські громади стають своєрідними підсилювачами політичних процесів, й часто демонструють відмінні стратегії: від відчуженості до повного злиття з національним буттям. Відзначається своєрідна націоцентричність Львова («українського П'ємонту»), що виявляє «український характер» як архітектурно, так і загальнокультурно. Українська ідентичність стає особливою, навіть визначальною рисою Івано-Франківська, Чернівців, Луцька а також багатьох середніх та малих міст. Однак у великих містах вона часто не є домінуючою. У Харкові обговорюються стратегії культурно-політичного ребрендингу (наприклад, «перша столиця» Радянської України або «історична столиця Слобожанщини»), розгортається культурна ініціатива «п'ятого Харкова» – візії, артикульованої Юрієм Шевельовим (мислиться «осередком української ідеї, духовної столиці»).

Для міст, які є «історичним продуктом» індустріалізації Сходу України, з їхніми своєрідними культурними ландшафтами зберігається проблема сприйняття українського національно-культурного дискурсу, пошуку ідентичності у національних категоріях українського світу. Дослідження українських міст Донецької (Бахмут, Добропілля, Костянтинівка, Покровськ) та Луганської областей (Лисичанськ, Сєверодонецьк) [4], зокрема, виявили їхній розвиток української національно-культурної ідентичності (скоріше через перебування на межі кордонів із російським світом). Наразі у Бахмуті (історичну назву місту повернуто у 2015 році), що опинився на лінії фронту російсько-української війни, виявляються зрушення світоглядних кордонів щодо національної ідентичності громади, що дозволяють урбаністам ідентифікувати його як «захисний культурний фронтір Східної України».

Іншість може виявлятися у радикальній формі – як загроза фізичному існуванню, так і психологічному. Сьогодні звертається увага й на розділеність містян між тими, хто знайшов національну самосвідомість, і тими, хто ще її не має. Така іншість, зокрема, пояснює існування відмінностей у трактуванні історичних подій, історичній пам'яті, а також сприйнятті сьогодення.

Список використаних джерел

1. Бадью А., Рудінеско Е. Жак Лакан: сучасність минулого. Діалог. Київ, 2020. 215 с.
2. Фесенко Г. Г. Морфологія міських ландшафтів: культурфілософські інтерпретації : монографія. Харків, 2018. 282 с.
3. Рябчук М. Буття «Поміж»: парадокси суспільної амбівалентності. URL: <http://exlibris.org.ua/riabczuk/r17.html>.
4. Метамісто: Схід. Трансформації українського Сходу. Київ: HUSS, 2018. 376 с.